

A székesfehérvári Skála Áruház

Merre tovább? -

Beke András

Témavezető: Balázs Mihály

BME Doktori Iskola

2017

Tartalomjegyzék

Absztrakt	3
Bevezető	4
Történet	4
Alapítástól a századfordulóig	4
A két világháború között	5
A második világháború és a rendszerváltás között	6
A rendszerváltozás óta	7
Az ufó megérkezik	8
Az épület tervei (előzmények)	8
Átépítések, utóélet	8
Gondolatok az áruház kapcsán, értékelés	8
Városépítéset, tömeg szerkezet, összevetés hasonló épületekkel	8
Homlokzat	9
További szempontok (talán)	9
Összegzés	9
Milyen alternatívák léteznek?	9
Az átalakítás fő vezérelvei	9
Vagy valami más összegzés??	9
Annotációk, jegyzetek	10
Robert Venturi – Összetettség és ellentmondás az építészetben (1966)	10
Aldo Rossi – A város építésze (1966)	11
Kenneth Frampton – Kritikai regionalizmus: az ellenállás építészetének hat pontja (1983)	14
Kenneth Frampton – Hét pont az ezredfordulón, Koszerűtlen manifesztum (1999)	14
Koolhaas, Rem – Otero-Pailos: <i>Preservation Is Overtaking Us</i> (GSAPP Transcripts)	14
2014	14
Jovánovics György – Test és tér a szobrászatban	15
BEKE L. Polisz és nekropolisz. Szempontok Jovánovics György 1956-os emlékművének értékeléséhez.	15

„Ahogy az mára világossá lett: a múltat végképp eltörölni még a kommunistáknak sem sikerült. Ha ezt belátjuk, úgy érthető, ha nekünk sem célunk az. A múlttal való leszámolás és elszámolás helyett tisztességesebb és intellektuálisan feltétlenül izgalmasabb a múlt megértése, vagy annak kísérlete.”

Kende Tamás: Az intézményes forradalom - Adatok a kommunista párt kulturális és társadalmi történetéhez Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (1945-1956) - Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár (2014) p 11

Absztrakt

A székesfehérvári Skála Áruház jelen állapotában jól működő kereskedelmi egység, ruha- élelmiszer- és könyvesbolt; nincs építési szándék, átépítési kényszer. Az épülettel kapcsolatban a jó kérdés megtalálását gondolom elsődlegesnek; mert nincs rosszabb, mint jól megválaszolni egy rossz kérdést.¹

A jó kérdés megtalálásához az épület és környezetének megismerésén át vezet az út. A jelen valóság megértése elengedhetetlen ahhoz, hogy megtalálhatók legyenek a valós problémák, melyekre valós válaszok adhatók.

Dolgozatom első részében tehát összefoglalom a város huszadik századi fejlődésének fontosabb állomásait és mozgatórugóit, második fejezetében pedig az áruház tervezésének és építésének körülményeit összegzem. A harmadik részben az épület jelen valóságával foglalkozom: milyen emlékeket, üzeneteket kommunikál jelen valóságában a környezete számára.

Az összegző részben talán sor kerül a helyes (legfontosabb) kérdések feltevésére is.

---

¹ (Aravena 2014)

Bevezető

Vagy bevezető nincs is, hanem ez az absztrakt.. ???

Történet

Alapítástól a századfordulóig

Székesfehérvár történelmét a belváros szerkezete, épületei őrzik. Már ami mára még megmaradt belőlük.

Alapításakor (Géza fejedelem - 972) a mocsaras vidékből kiemelkedő száraz dombokon indult meg a város fejlődése, az itt épített bazilika (Szent István – 1003-1038) nyomán jelentős egyházi, az országgyűlés évi kétszeri itteni ülése miatt világi befolyása folyamatosan növekedett. A középkori Magyar Királyság királyi, világi és szakrális központja volt, itt őrizték a koronázási ékszereket, a kincstárat, a levéltárat; itt ült a király törvénytadó napokat, és csak a fehérvári bazilikában megkoronázott király lehetett az ország törvényes uralkodója. Itt bocsájtotta ki II. András az aranybullát.

A török hódoltság idején a város török kézre került (árulással, nyomai ma is láthatók, pl: Szent Anna templom tornyán félhold, Török Fürdő romjai – ma török Udvar), felszabadulása után nem nyerte vissza hajdani fényét, kereskedelmi és vallási régióközpontként tudott tovább működni, főleg német telepes lakossággal palota és templomépítésekkel. A reformkorban Budapest árnyékában agrárvárosként aposztrofálhatjuk, ipari fejlődés csak a vasút megépülésével (1860) következett. „Négyszáz év szakadatlan rombolásai után most már bízhatunk abban, hogy utódainknak csorbítatlanul meg tudjuk őrizni az elmúlt ezer esztendő minden megmaradt értékét” – írja Fitz Jenő Székesfehérvár történetét összefoglaló könyvének áttekintő fejezete végén a műemlékekre utalva (p. 41) 1957-ben.² Sajnos, ahogy azóta láthatjuk, optimizmusa csak a belváros egy részére lett igaz, a város többi részére, különös tekintettel a várfal külső környezetében évszázadok alatt kialakult városszerkezetre semmiképp.

A város múlt századi történetét – ahogy az országét is – a világháborúk borzalmai és rombolásai tagolták korszakokká. A két világháború közötti időszak fejlődéssel teli, utólag is üdvözlendő projektek füzére, míg a második világháború utáni szakasz folyamatai elszomorító városszerkezetet és épületeket hagytak hátra. *Jelen létében* a belváros főként az előbbi, az azon kívüli területek ez utóbbi időszak lenyomatát őrzik; természetesen a rendszerváltás óta eltelt időszak sem telt el nyomtalanul.

---

2 (Fitz 1957) p.1-41

A két világháború között

A két világháború közötti időszak többek szerint példaértékű a város fejlődésében, melyet elsősorban annak köszönhetett, hogy a várospolitikai évtizedekig folytonosan, rátermett vezetőséggel és szakmai háttérrel működött. A háttérben a Kelbersberg Kunó (székesfehérvári születésű) által támogatott országfejlesztési szándék is állt: a világháború végeztével erősen megnyirbált ország vidéki városainak hangsúlyemelése a főváros nyomozó túlsúlyával szemben. Klebersberg Kunó után Hóman Bálint is támogatta a decentralizációs elvet, nemcsak miniszterként, hanem 1930-tól Székesfehérvár képviselőjeként is. A város polgármesteri tisztjét Zavaros Aladártól (polgármester 1919-1931-ig) Csitány G. Emil vette át és a második világháború kezdetéig (1915-től vett részt a városháza munkájában, 1931-41-között polgármesterként, 1941-43 között főispánként irányított) a városfejlesztést magas színvonalon irányította; emléke élénken él a székesfehérváriak emlékezetében, a város uszodáját róla nevezték el (1934). Nemcsak a Városi Tanács és a fent említett országos politikai törekvés, valamint a Trianon utáni magyar társadalom és hatalmi berendezkedés belső stabilitása volt segítségére, hanem Schmidl Ferenc (1902-1977), a város Mérnöki Hivatalának vezetője is, aki 1939-ben megalkotta a város első városfejlesztési tervét az akkorra már stabillá vált várospolitikai elképzelések megvalósítására. Ebben a környezetben váltak lehetségessé a háború előtti években Kotsis Iván műegyetemi tanár építészeti beavatkozásai (Városháza, Deák Áruház, Egészség ház, lakóházak, bérházak stb.), melyek a Schmidl által lefektetett, alapos megbízói igényekre válaszul a belváros képét máig hatóan meghatározzák.³

Kotsis Iván a második világháború előtti hat éves székesfehérvári működése során a belváros rendezése kapcsán mintegy urbanisztikai útkeresést folytatott. Kisebbségi közterek megalkotásával, túlhangsúlyos, historizáló kupolabontásokkal és a modern építészet akkori (Kotsis sajátjának vallott) puritanizmusa helyett visszafogottabb, rekonstruált homlokzatokkal egységes szerkezetet és városképet adott a belvárosnak.⁴ Ferkai András szerint „a kisvárosi környezethez való illeszkedés, a régi épületek tipológiájának megértése jellemzi székesfehérvári épületeit”⁵; a Dr. Kubinszky Mihály által szerkesztett Modern építészeti lexikon pedig példamutató épülettervezési munkásságról beszél Kotsis Iván székesfehérvári műemléki környezetben történt munkái kapcsán.⁶ Természetesen működését nem kerülték el a kritikák sem; Pamer Nóra szerint „az egységesítés címén bontotta le az egyik legjobb szecessziós emlékünket, az egykori Deák

---

³ (Entz 2012) p.1-4

⁴ (Szontagh 2003) p.22-46

⁵ (Ferkai 1998) p.302

⁶ (Dr. Kubinszky 1978) p.153

áruház szép üvegkupoláját és megfosztotta az épületet minden stílussajátosságtól, így most már száraz, jellegtelen, átalakított külsője nem zavarja a szomszédos barokk városházát”⁷. Az egyszerűsítés Kotsis tanúsága szerint a gyorsabb életritmus következménye, a felesleges dolgok mellőzésével a figyelem a fontos dolgok felé fordul. „Ez a tömör gondolatmenet és a koncentráltásra való törekvés nyilvánul meg a mai kor építészetében is, ahol a végeredményben úgy az alapelrendezési, mint a külső formák tekintetében kifejezésre jutó egyszerűsége vezet, mert az egyszerűség keretében a lényegest mindig jobban ki lehet hangsúlyozni, mint a komplikáltban.”⁸

A második világháború és a rendszerváltás között

Kotsis Iván nevével nem találkozunk a második világháborút követő székesfehérvári történetben. 1949-ben eltávolították a műegyetemről (40 évi tanítás, 25 év tanszékvezetés után), és 1950 január 1.-jétől a KÖZTI-ben vilt kénytelen dolgozni a Budai Várpalota helyreállításán.⁹ Miután „az orosz brutalitással átítatott pallér-szecesszió lett a hivatalos stílus”; miután a stíluskérdést arra teljesen alkalmatlan emberek vették kezükbe”; és miután „tudományos munka címén csakis bolsevista pártmunkát tűrtek meg”, teljesen kivonult a szakmai közéletből. Jópár évized távlatából is a következőképp emlékezett vissza: „A szellemi terror megépített termékei több emberöltőn át fogják önmagukat megbélyegezni.”¹⁰

Nos, ezek után érthető, hogy a II. Világháború utáni (munkásszállás-) építkezésekben nem vehetett részt Székesfehérvárott, ahol az 1950-es évektől a háborús újjáépítés jegyében az évszázadokon át fejlődő, sugaras rendszerű városszerkezet teljesen megsemmisült, a várfalon belül megmaradt (az 1940-es terv óta védett) óváros köré lakótelepek épületek, melyek építése minden hagyományt, városszerkezeti folytonosságot figyelmen kívül hagyott, felülírt. Annak ellenére, hogy a tervezett 18 emeletes belváros közeli lakóházak építése csupán terv maradt¹¹, az évszázados város-sziluett szépsége¹² odalett. **Hasonló sors, mint Berlin. - kifejtendő**

Az 1956-os forradalom előtti időszakban politikai döntések következtében a város elvesztette korábbi jelentőségét: egyrészt „reakciónak” kiáltották ki a vallási életben betöltött központi szerepe miatt, másrészt Sztálinvárost kívánták erőltetetten fejleszteni a megyeszékhely helyett (tudatosan fejlesztett két központú megye).¹³ Ez például abban mutatkozott meg, hogy az infrastrukturális fejlesztés és lakásépítés mértéke messze

---

⁷ (Pamer 2001) p.224

⁸ (Kotsis 1932)

⁹ (Kotsis, Életrajzom 2010) p.257

¹⁰ (Kotsis, Életrajzom 2010) p.258

¹¹ (Borostyánkői 1972)

¹² (Fitz 1957) p.28-29, 35

¹³ (Demeter 2007)

alulmaradt a másik járási jogúvá emelt városénál (Dunaújváros), illetve, hogy a VÁTI által kidolgozott rendezési terv viszonylag későn, csak 1954-ben készül el. Az 1956-os eseményekben betöltött fontos szerepe után (Dunántúli Forradalmi Katonatanács létrehozása a Székesfehérvári Nemzeti Bizottság javaslatára) a város önszerveződő módon tudta képviselni saját érdekeit (pl.: Egyesült Munkástanács a városi ipari üzemek ügyeinek összehangolására), ennek következtében nem szenvedett sokkal nagyobb veszteségeket.

A háborús károk eltakarítása 50-52 körül indult meg; a lakótelepek építése erőltetett ütemben zajlott, rendezési terv nélkül, egyszerre több helyszínen. A külvárosok egy részét építési tilalommal halálra ítélték: míg nem értek oda a lakótelepépítéssel, addig nem volt szabad fejleszteni, újjáépíteni. Így történt ez pl. a Palotaváros, a Felsőváros és az Öreghegy esetében is; így a teljes szanálást gyakorlatilag a háborús romok eltakarításának álcázhatták, a Palotaváros esetében egész későn, a 80-as (!) években. A királyi várost munkásszállássá degradáló fejlesztések négy periódusban zajlottak. (1) A vasút környéki romterületen emelt házsorokat az 1950-es években építették¹⁴, melyek léptéke, tömege, technológiája Molnár Tibor szerint nagyjából helyén való volt, igazodott a háború előtti modern város elképzelésbe, ezért „társadalmi vita nem keletkezett, a kritika legfeljebb a kivitelezés minősége ellen szólt.”¹⁵ (2) A további lakásigények kielégítésére a kevésbé lakott, romoktól éppen megszabadított területekre építettek lakótelepeket az 1960-as években¹⁶.

(3) Újra menő szfv a politikában. Sok lakás sok bontás, középületek. Skála is ennek a része, iparosítás indul! – új szerkezeti rendszerek és építési technológiák

(4) lakóép. Befejezések – Palotaváros lakótelep (6700 lakás 460 bontással) stb..

A rendszerváltozás óta

- Zöldter. Rendezés
- belváros rendezés, patakpart lehetőség
- pláza, buszpályaudvar fejl.,
- Alba hotel (a skála melletti izé),
- Janesh terv,
- Forrás: Hatástanulmány (KÖH – 2010) megállapításai

---

14 Lenin (Prohászka) út – 1955 – 887 lakás –, Béke tér – 1955 – 420 lakás, Marx (III. Béla király) tér 1959 – 260 lakás, Ybl lakótelep 1963 – 760 lakás (30 bontásával)

15 (Molnár 1986) p.67

16 József (Deák F.) utca – 1965 – 1100 lakás (160 bontásával)

Az ufó megérkezik

Egy ismeretlen valami (objekt/UFÓ) landolt itt mely sem a korábbi városszövetet (ekkorra már ezt kár is számonkérni) sem az akkorit nem veszi figyelembe (ez mondjuk para) – Láttunk már jól landoló UFÓt: pl. Casa da Música Porto (Rem) – lehet h durva az összehasonlítás..

Nézzük először azokat a körülményeket, korszaksajátosságokat, melyek az épület tervezési és építési körülményeit befolyásolták (meghatározták).

Az épület tervei (előzmények)

- Tervezési segédlet (61-66) – mi mindent előír!!! Kb. Mindent.
- LAKOTERV – MÉ 66
- A Tervezési segédlet és a LAKÓTERV által kidolgozott áruházz (szerkezeti rendszer, pultok stb.) minden fontos kérdést rögzít, nagyon kicsi az építész mozgásteret: az épület léptéke, karaktere, szerkezeti alapvetése, városszerkezeti viselkedése (úszó objekt) meghatározott paraméterek voltak. A homlokzat anyagát, mintázatát, az épület belső útvonalainak rendszerét dönthette el az építész – ezeket Simon Ferenc szépen megoldotta: szép a homlokzat, jól fordul át, részletei vannak, az egész finom, cizellált. Menő a közlekedő rendszer is: a két lépcső egymásba tolva elkülöníti az irodai forgalmat a vásárlóforgalomtól.

Átépitések, utóélet

- Szfv-i építész 1990-es évek – *érzékeny* fémlemez íves izé
- Sugár Péter 2000

Gondolatok az áruházz kapcsolatán, értékelés

Városépítészet, tömeg szerkezet, összevetés hasonló épületekkel

Rossi, Venturi, Meggyesi, Lantay

- A Gádos-féle expoépületet másolta mindenki. Illetve kellett, hogy másolgassa, mert ez kb. a szocializmus jelképe lett. Gádos Lajos: Brüsszeli világkiállítás magyar pavilonja 1958
- A drezdai Centrum Warenhaus: más városi szituáció – ugyanez az épület (McDonalds effektus)
- Dunaújvárosi Skála szintén ugyanez – Simon Ferenc 1982!!! – SF durván ráértett...

Homlokzat

- Alumíniumipar szfv.
- Bármilyen sorolása szép (TED fura építészfigura előadása)
- Caruso – A homlokzat vastagsága - Szöveg összefoglalása és az épületre értelmezése?

További szempontok (talán)

- Homlokzat – Emlékezet, kommunikáció (György Péter, Jan Asmann)
- Homlokzat - Szobrászat (Jovánosvics, Érmezei Zoltán, Varga Ferenc) – ha már ez az ami értékelhető Simon Ferenc munkájából, és ez az, ami az épület *jelentőségét* leginkább reprezentálja, akkor erről kéne egy kicsit beszélni.

Összegzés

Milyen alternatívák léteznek?

- Drezdai áruház – új pláza
- Magyarországi átépítések –
- Bontás, továbbépítés

Az átalakítás fő vezérelvei

- Hmhm...

Vagy valami más összegzés??

Források:

Demeter, Zsófia. *Szabadpart*. 2007. http://www.szabadpart.hu/33/33_tarstud_demeter.htm#1 (accessed 12 01, 2016).

Szontagh, Pál. *Kotsis Iván*. Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2003.

Dr. Kubinszky, Mihály. *Modern építészeti lexikon*. Budapest: Műszaki könyvkiadó, 1978.

Aravena, Alejandro. "My architectural philosophy? Bring the community into the process." *TED*. TED, 2014.

- Borostyánkői, László. *Magasház beruházási program*. Székesfehérvár: LAKÓTERV - Székesfehérvár Megyei Jogú Város levéltára, 1972.
- Entz, Géza Antal. "A hely szelleme és a főépítészek. Székesfehérvár példája." *XVII. Országos Főépítészeti Konferencia*. Makó: Építésügyi Szemle, 2012. 1-3.
- Ferkai, András. "Építészet a két világháború között." In *Magyarország építészetének története*, by József Sisa and Wieberson Dora, 302. Budapest: Vince kiadó, 1998.
- Fitz, Jenő. *Székesfehérvár*. Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1957.
- Kende, Tamás. *Az intézményes forradalom*. Miskolc: Magyar Nemzeti Levéltár, 2014.
- Kotsis, Iván. *Életrajzom*. Edited by Endre Prakfalvi. Budapest: HAP Galéria és Magyar Építészeti Múzeum, 2010.
- . "A modern építészet - kézirat." *Szabadegyetemi előadások az Ásványtani Intézetben*. Budapest: Kotsis, Iván, 1932.
- Molnár, Tibor. *Volt városi főmérnök emlékei az 1910-1980. évek Székesfehérvárára*. Székesfehérvár: kézirat, Szent István Király Múzeum könyvtára, 1986.
- Pamer, Nóra. *Magyar építészet a két világháború között*. Budapest: Terc kiadó, 2001.
- Vittorio, Aureli Pier. "The Thickness of the Facade, a conversation with Caruso St John." In *Form and Resistance*, by Caruso St John, 8-21. Madrid, 2013.

Annotációk, jegyzetek

Robert Venturi – Összetettség és ellentmondás az építészetben (1966)

Erőszakos egyszerűsítés (pl funkciók szétválasztása Wiley-house-Philip Johnson) – a kevesebb unalom (less is bore)

<http://www.wsj.com/articles/modernist-house-by-philip-johnson-lists-for-14-million-1434652321> - a Wiley House mai sorsa (drága, megvették, hőszigetelő üveg, nagyon jó benne lakni)

„Munkánkban azt a változatosságot kell **ismét** tudatosítanunk és kihasználnunk, amely a vizuális érzékelés többértelműségében rejlik” MM- 169

vö. Kepes György – A világ új képe! – modern vizuál (technológia+természet)

A kétfunkciós elem (tartó és térelhatároló) fontos MM 170 **közletről**

kategória!

A Skálánál valóban inkább útban vannak a tartópillérek. Nem úgy, mint a BP-i Lázár Antal + Reimholz Péter Domus áruháza esetén (sokkal jobb gondolati rendszer erre!). Mellesleg itt se látni ki, de Antal előadása szerint a természetes fény beeresztésének lehetőségeit gondosan tervezték (lépcsős homlokzat mögött a szinteken végig, a felső szint felülvilágítókat kapott volna stb..) – A skálánál nincs nyoma ilyesminek; az épülettömegből kiemelkedő gépészetet rejtő doboz (ahol pl. lett volna lehetőség fénybeeresztésre) is tömör falakkal szerepel a terveken. A fény áradásának hiányát talán az eredeti terveken a mozgólépcső mellett jelölt vízfátyol pótolta volna (ez nem valósult meg).

Rend – rendtől való eltérés, funkcióváltás – „A meglévő épületek funkcióinak megváltozása szükségszerű jelenség, és ez a fő forrása az általam helyeselt ellentmondásnak.” MM-172

Konvencionális elemek nem konvencionális használata –rend!

Belső és külső másként viselkedik! „A Morris-féle üzletház az egyik merész kivétel Wright munkásságában. A belső és a külső – az egyedi, magán és az általános, nyilvános funkciók között jelentkező erős ellentmondások révén válik ez az épület a *modern* építészetben ritka, hagyományos városi házzá.” MM 178. **A fal fontos!**

Skála esetén: olyan fontos, hogy bentről nem látni ki, a homlokzatra csak azért, hogy (mindek is?) legyen, készült az aluhomi.!! – pazarlás? „Amelyik kultúra nem pazarol, az eltűnik.” **(Párt)Reprezentáció. – irodalom??**

Előtte: az áramló tér hibás (Barcelona pavilon, Johnson házak) mert a külső más, mint a belső, már a régi koroktól fogva. Aztán: „A Villa Savoye falain a nyílások feltűnő módon inkább nyílásnak hatnak, mint felületi elemnek, függőleges irányban mindennemű téráramlást szigorúan megakadályoznak.”

A Skála hasonlít ebben a savoye-ra!

Aldo Rossi – A város építésze (1966)

<https://archimachina.wordpress.com/2015/10/27/gallaratese-housing/>

Emlékmű (monumento) = a rituálé + a hely(szín) – **pl. révai gimnázium: baglyos kilincs (aki megfogja, felelni fog aznap), templomok-áldozatok**

A Skálának van rituáléja? Története van vagy nincs? –*emlékmű lehet-e a skála?*

„ha a rítus a mítosz tartós és megőrző eleme, akkor az *emlékmű* is az, hiszen éppen azáltal teszi a rituálé formáit lehetővé, hogy a mítosz alakot ölt benne.” MM-185

Nagy épületegyüttesekről egyes városokban : „Elsősorban az a rengeteg funkció nyugözi le az embert, melynek az idők során egy ilyen épület meg tud felelni, s az is, hogy ezek a **funkciók** teljes mértékben függetlenek az épület **formájától**. Ugyanakkor éppen a forma van hatással ránk, ebben élünk, ezt tapasztaljuk, ezek a formák alakítják a város szerkezetét.” MM-187

a Skála tud más funkciókat? Eddig csak áruház volt. Kisábrák: színház, mozi, irodaház, könyvtár, lakás, iskola, börtön, szálloda, parkolóház?

„Általában jellemző a városi műtárgyakra, hogy az elemzés során szinte mindig ugyanazokhoz az alapfogalmakhoz jutunk el, nevezetesen: egyediség, *hely* (locus), architektúra és emlékezet.”

Típus! – nem funkció, mert az nem bizonyítja a fennmaradásukat (**funkcióváltások!**)

Tartósság – „a tartósság az a múlt, melyet még tapasztalunk”

„Egy *emlékmű* tartóssága attól függ, hogy mennyire képes alakítani a várost, a város történelmét és művészetét, életét és emlékezetét.” MM- 193 –

a Skála nem annyira. **BLOGbejegyzések vannak emlékekkel!**

Kétféle emlékmű: hajtóerő(Palazzo della Regionale-Padova) patológikus (Alhambra-Granada) –

„A funkciót mindig a kor és a társadalom határozza meg, fejlődése elválaszthatatlan ezek fejlődésétől. A csupán egyetlen célt szolgáló városi műtárgy nem egyéb, mint az adott program megfejtése...” -**funkcióváltás**

fontos a további rész is MM-193

Kollektív emlékezet. „A város a kollektív emlékezet helye” MM-194

vajon a Skála teremtett ilyet? **BLOG! FB!**

[Margit Varga](#) Itt kezdődött az élet,, 1978 március 1-től ..nyitás „,április 1-én „csodálatos 33-évet töltöttem el itt „

[2014. március 3., 8:37 · Tetszik](#)

[Dániel B. Dóka](#) a hatalmas tortára emlékszik valaki? asszem, akkor volt 10 éves a Skála Áruházak

[2013. április 1., 16:07 · Tetszik](#)

[Mária Truczáné](#) Skála Áruház fénykora. Mikor megnyitották nagyon elegáns volt belülről. Sok butik egymás mellett alul a földszinten egy sorban, ahol most a bejárat van. Eredeti bejárat itt a sarkon, az északi oldalon volt. Az első emeleten is volt pár butik, aztán ezek eltűntével kezdett egyre sivárabb lenni a kép.

[2014. szeptember 6., 4:17 · Tetszik](#)

[Lénárt Zsolt](#) én is jártam még itt úttörő táborral voltunk benne mikor Fehérvár áruház volt a neve Ide szép kor is volt az

[2012. március 20., 18:53 · Tetszik](#)

[Kulcsárné Róth Terézia](#) Most mi van a helyén?

[2012. április 2., 13:16 · Tetszik](#)

[János Csizmadia](#) Kivülről ugyanaz, belül Spar+Libri+kínai.

[2012. április 2., 13:47 · Tetszik · 2](#)

[Hegyes Mária](#) Alsó szinten spar, könyvesbolt, a felső szinten meg ruházati van..

[2012. április 2., 13:47 · Tetszik](#)

[Ágnes Váti](#) ÓÓÓÓ! Gimnazista voltam éppen. :)))

[2012. április 2., 21:16 · Tetszik](#)

[Judit Takács](#) két forinttal működött a motor a mozgólépcső mellett.....

[2012. április 3., 9:40 · Tetszik · 8](#)

[Gergő Vé](#) Mekkora élet van a fényképen! Élőben nem láttam ilyet a skála előtt... 😊

[2012. április 3., 22:34 · Tetszik](#)

[Simon Ildikó](#) Hí mennyi Lada meg Trabi. :)) Majdnem ugyanígy néz ki, csak hátul van a parkoló.

[2012. augusztus 13., 22:59 · Tetszik](#)

[Noémi Kocsis](#) tök jók voltak ezek a kalickakirakatok, benne csupa műszálszövet a Vörös Október Tuhagyár és társai kínálatából...meg Pajtásáruházzal-szintű lányka kartonruhák... bár ha belegondolok, most is ez van, csak kínai írásjeleket látsz a ruha nyaki címkéjén...és mintha a fa is több lenne, nem?

[2012. augusztus 14., 9:58 · Tetszik · 6](#)

[Noémi Kocsis](#) tuhagyár: szép új műszó tőlem.

[2012. augusztus 14., 9:59 · Tetszik · 1](#)

[Iréne Trojákné](#) most kívül teljesen kopár kb fél éve jártam arra de szerintem még 1 fa sincs

[2012. augusztus 14., 22:12 · Tetszik](#)

[László Eszter](#) itt voltam tanuló!))))

[2012. augusztus 14., 22:18 · Tetszik](#)

[Sallainé Éva](#) De jó is volt! Nem a plázában,hanem a SKÁLÁBA mentünk,ha NAGY áruházzba akartunk vásárolni .

[2012. augusztus 15., 8:24 · Tetszik · 1](#)

[Horváth Gyula](#) "itt mindig történik valami" szólt a reklám :-))) régen volt

[2012. augusztus 15., 10:04 · Tetszik](#)

[Fehér Borbála](#) Köszönöm a sok szép fotót!

[2012. augusztus 16., 11:33 · Tetszik](#)

[Zoltán Csorba](#) Minden szinten, szinte minden 😊

[2012. augusztus 16., 21:17 · Tetszik · 1](#)

[Olaf Schäfer](#) tök jó !

[2012. augusztus 21., 18:40 · Tetszik](#)

[Kovács Emilné](#) ...nagyon jó ! Öröm volt benézni !...

[2012. szeptember 7., 19:46 · Tetszik](#)

[Forgácsné Kriszta](#) De tök jó ide jártunk vásárolni....

[2012. szeptember 23., 20:14 · Tetszik](#)

[Tímea Molnár](#) Hát tényleg milyen régi már sokat jártam oda én is most mivan ott ?

[2013. május 24., 7:36 · Tetszik](#)

[Tamás Bándi](#) Régi szép idők.

[2013. május 24., 17:39 · Tetszik](#)

[Ági Kiss Jánosné](#) Tímea Molnár, ugyanaz van és ugyanúgy néz ki sajnos!

[2013. július 30., 18:01 · Tetszik](#)

[Mariann Kardos](#) nem ugyanaz van.... tele van tömérdek sok kínai ócska szarral...régen legalább voltak szép, minőségi dolgok, és nem egy zsidvásár az egész. De külsőre minden a régi.

[2013. július 31., 10:19 · Tetszik](#)

[Árpád Bójtös](#) Még Győrből is többször átmentünk vásárolni!

[2013. augusztus 3., 20:01 · Tetszik](#)

[Reka Viktoria Nyitrai](#) emlékeztek hogy volt hétul a skála vásár minden szeptemberben a 89-90 körül? október 18., 14:19 · [Tetszik · 1](#)

[Noémi Kocsis](#) Bizony, ott tobzódott fél Fehérvár és bámulta a csajokat. Én bent az áruházzban is nagyon sokszor voltam sihedernyi koromban és magamban imádkoztam, hogy a Dombi Zétény nézzen már kicsit rám is oda. De persze hiába:-)

[október 18., 15:34 · Tetszik · 1](#)

[Reka Viktoria Nyitrai](#) Nekünk meg lámpalázunk volt és nem bírtunk a lépésekre koncentrálni 😊

[október 18., 18:39 · Tetszik](#)

<http://retronom.hu/node/4322>

<http://egykor.hu/szekesfehervar/fehervar-aruhaz/1995>

A város: lakóterületek és műtárgyak egysége.

(Meggyesi Tamás szerint viszont a város teli és üres (épület és köztér) hálózata)

Kenneth Frampton – Kritikai regionalizmus: az ellenállás építészetének hat pontja (1983)

„A kritikai regionalizmussal szemben a populizmus elsődleges eszköze a *kommunikáció* vagy *instrumentális jel*. Egy ilyen jel nem ösztönöz a valóság kritikai észlelésére; a közvetlen tapasztalatra irányuló vágyunkat pusztán információk nyújtásával elégíti ki. Taktikai célja az, hogy minél kisebb ráfordítással váltson ki egyfajta, viselkedéslélektani fogalmakkal leírható, beprogramozott kielégülést.” – MM 297

kommunikatív jel – bugyuta jelentéstartalom...

Ilyen instrumentális jel- e a Skála homlokzata? – haladás, éljen a párt! ???

Tektonika = „az az aktivitás, mely az épületet művészi formává teszi” (pl görög oszlopok sudarasodása) – Stanford Anderson, *Modern architecture and industry*, Peter Behrens, the AEG, and industrial design, *Oppositions*, 21, 1980, 83.

„A tektonika lehet ma az a potenciális eszköz, melynek segítségével az anyag, a műalkotás-jelleg és a nehézségi erő játékát lepároljuk, és olyan alkotóelemet nyerhetünk belőle, amely valóban az egész struktúra sűrítményének tekinthető. Mindez tehát felfogható egy strukturális poétika megjelenési formájaként, mely világosan megkülönböztethető egy homlokzat pusztá reprezentációjától.” - MM 303

Homlokzat pusztá reprezentációja –

Skálán kívülről kevés a tektonikaérezékelés (földszinti oszlopok) (strukturálisúé inkább olvasható kívülről– pl: DOMUS)

Kenneth Frampton – Hét pont az ezredfordulón, Koszerűtlen manifesztum (1999)

Framptonhoz:

MÉ 1989/6 3.

MÉ 1993/1 53. Moravánszky – regionalizmusra reagáló cikkek

Koolhaas, Rem – Otero-Pailos: *Preservation Is Overtaking Us* (GSAPP Transcripts) 2014

<https://www.arch.columbia.edu/books/reader/6-preservation-is-overtaking-us>

1 Starchitecture is dead

2. New forms are no longer relevant

- 3 Preservation is architecture's saving retreat
- 4 Preservation creates relevance without new forms
- 5 Preservation is architecture's formless substitution

1970 Az európai építészek innentől manifesztumokat írnak tervezés helyett.

Ugyanekkor meghal a szobrászat.

Középtávoiról - Mint szobor

Jovánovics György – Test és tér a szobrászatban

, in: Nappali Ház, Nappali Ház Alapítvány 1998/2 p 61-72

A szobor maga is tér,

A határoló felület fontos, néha elmosódik! – mint a fal Venturinál

A szobrászat halála **1970!**

http://www.szexualisforradalom.hu/targyak/targyak/muveszeti_alkotasok/iparterv_kiallitasok.html - IPARTERV kiállításokon szereplő munkái (1968 és 1969) – emberfigurák, épp mint vargaferencnél!

„A dolgok (bármilyen nagyságrendűek legyenek) nincsenek » benne « a térben, hanem öbennük, belőlük van a tér.”

Székel János: A valódi világ, Osiris – Századvég, Bp., 1995)

Torzószületés

http://magyarnarancs.hu/belpol/a_patafizikus_masodik_legjobb_muve_jovanovics_gyorgy_szobrasz-63595

http://epa.oszk.hu/00900/00997/00031/pdf/EPA00997_Letunk-2014_3_130-143.pdf

BEKE L. Polisz és nekropolisz. Szempontok Jovánovics György 1956-os emlékművének értékeléséhez.

Magyar Építőművészet 1994. - 85. 24–27.

<http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-301-es-parcella>

http://mta.hu/data/dokumentumok/szima/szekfoglalok/Jovanovics_Gyorgy.pdf

cigány tömegsír székesfehérvár mellett 1944!

MÉ 1994/6

Lásd még: érmezei zoltán – LUMU kiállítása – A Look BackForward (tükörre rajzolás, szemüvegre rajzolás, végtelenített tükördoboz, testlenyomatok)

Varga ferenc - <http://www.vargaferenc.net/irasok/dolgozat.pdf>

A felület, a tér, az ember, a szoborfaragás vágya kiirthatatlan, a jól végzett munka, öröm kontra boldogság stb..

Dolgozók állították elő a homlokzatot, így azon meg kell látszon a munka öröme, vagy örömtelensége (p16, p27) – látszik –e a homlokzaton az emberkéz alkotta volta, vagy gép is csinálhatta volna. Minden elem pont ugyanolyan? + munkásosztály téma

<http://nda.sztaki.hu/kereso/index.php?a=get&id=40595&pattern=%F6ssze%E1ll&t=T%EDz+%E9ves+a+F%E9mmunk%E1s+V%E1llalat+Sz%E9kesfeh%E9rv%E1ri+Gy%E1ra> - 10 éves a fémmunkás vállalat székesfehérvári gyár (1978!!!)

<http://www.szubjektum.hu/bauxit/text/Aluipar.htm> - MAT - aluminium tröszt története **Forrás: A magyar ezüst története**

Az állami alumínium ötven éve (1948-1997)

Magyar Alumíniumipari Múzeumért Alapítvány

Székesfehérvár

<http://www.hirextra.hu/2010/07/22/kilato-belathato-idon-belul/> - gömbkilátó – a fémmunkás szfv készítette